

Thomas Hylland Eriksen

Professor, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo

Moralsk korrekthet

Det er en underlig egenskap ved den menneskelige psyke at vi ofte nekter å ta imot råd, selv når vi vet at vi har godt av dem. Alle som følger litt med i avisene har vel forlenget oppdaget hva slags livsstiler som er sunne og usunne. De aller fleste kunne nok tenke seg å leve til de er mette av dage, og ingen ønsker seg en pensjonisttilværelse preget av smertefulle plager. Og likevel er det forbausende mange av oss som fortsetter å røyke, unngår fysisk trening, fortærer store mengder av fete meieriprodukter og drikker usunne alkoholholdige væsker på usunne måter.

At en del mennesker er usunne, er et sunnhetstegn. Derimot er det bekymringsfullt at det blir stadig mindre lett for dem å bli akseptert som likeverdige borgere. Skammen er kanskje i ferd med å forsvinne fra sex, men til gjengjeld blir den overført til de fete, de late, røykerne og drankerne.

Jeg har jaktet en stund etter et vokabular som egner seg til å beskrive vekselvirkningen mellom ekspertenes moralisering og folkets sta motstand. For det er noe bevisst fandenivoldsk over dem, de påfallende usunne, de som disser med ølmagene (og skvalper med ølglasset), vifter med sigaretten, slenger flesket demonstrativt ned på sofaen foran et bord med bløtkake. De gjør motstand mot det de opplever som et gledesløst og autoritært helseregime. Ekspertene og deres allierte i regjeringen går for sin del aldri lei av å forklare nøyaktig hvor usunne bestemte livsstiler er, og hvor bekymringsfullt det er at ungdommen drikker så mye/spiser mer ecstasy enn før/trimmer mindre/begynner å røyke osv. Deres mål er samfunnet der den sunne livsstilen er så selvfølgelig at den ikke trenger noen begrunnelse, der motstanden er knust. Samfunnet der det ikke ville falle noen inn å sykle uten hjelm.

I den utmerkede boken «0-visjonen» skriver Per Fugelli om hva som går tapt

i det helsemessig perfekte samfunn. Han snakker om både nytelse og kunst. På et mer vidløftig nivå skrev Michel Foucault mot slutten av sitt liv (han døde i 1984) om *gouvernementalité*, «styringsmentalitet» eller *regjering*, som det er blitt kalt på norsk. Governmentalitet er en styringsform som er blitt en del av mentaliteten. Når sunnhetsideologien er blitt like selvfølgelig som luften vi puster i, trenger den ikke lenger sine apostler. Det synes å være målet for en helseminister som for et drøyt år siden sa at borgerne skulle bli sine egne helseministere.

Foucaults begrep er nyttig, spesielt når man tar med noe han så bort fra, nemlig det faktum at intet samfunn er så totalitært at alternative livssyn og verdier blir helt utryddet. Selv i Orwells *1984* fantes det mennesker som brukte ordet «frihet» om personlig autonomi. Motstanden mot helsepropagandaen minner meg også om de postkoloniale reaksjonene mot Vestens velmenende forsøk på å skape vestlig-inspirerte samfunn rundt om i den tredje verden. Både afrikanske forfattere og muslimske identitetspolitikere insisterer på å *kjøre sin egen greie*. I Sør-Afrika finnes det ellers ledere på altfor høyt nivå som, trolig av prinsipielle årsaker, nekter å tro på den vestlige AIDS-forskningens funn. De anbefaler rikelig med olivenolje og sier at det ennå ikke er definitivt bevist at HIV fører til AIDS. Det er ikke særlig fornuftig, men det er forståelig. Omtrent like forståelig som at noen av oss fremdeles mesker oss med fet og usunn mat eller insisterer på å røyke tobakk.

En presis og ikke minst aktuell diagnose av samfunnet vi er på full vei inn i, finnes hos Tzvetan Todorov, en bulgarer som bor i Paris og skriver på fransk. Todorov er en av Europas mest interessante intellektuelle (og en av de minst kjente i Norge). Da han avsluttet sin store bok *Nous et les autres* («Vi og de andre») ved å gå inn for en

sylyttn universalisme – ja til forskjeller, men det må finnes et felles fundament for menneskeheten – skjønnte jeg at han var min mann. Og han skuffer sjelden, enten han skriver om europeernes erobring av Amerika, det tyvende århundres massakrer eller fantastisk litteratur.

I sin nyeste bok, en slags minnebok om det tyvende århundre, beskriver Todorov det han ser som de tre største politiske farene i vår tid, som trolig har lagt de totalitære lengslene bak seg. For det første er han bekymret for den gruppebaserte identitetspolitikken som truer med å undergrave fellesskapsfølelse og allmenn humanisme. For det andre ser han nyliberalismen som en sjelløs ideologi. Hjerteløs nyliberalisme mot hjerneløs nasjonalisme, med andre ord.

Den tredje faren Todorov peker på, er tendensen til autoritær moralisme eller «moralsk korrekthet». Han beskriver den som en tendens som «forsøker å føre moral og politikk sammen igjen, og som fremskynder ekskluderingen av avvikere, forsterker moraliseringen og sprer en stemning av selvrettferdighet».

Den moralske korrektheten ekskluderer og standardiserer. Slik kriminologene i mange år har påpekt hvordan kriminaliseringen av cannabisbrukere skaper en stor gruppe av ufrivillige, og i grunnen ganske uskyldige lovbrøyttere, slik fører den moralske korrektheten store samfunnsgrupper ut i ytterkantene. Det sanitære samfunn hvor innbyggerne bare gjør slikt som er sunt for dem, er et samfunn uten kunst og skjønnhet. Men det er verre at det også er et samfunn som forakter svakhet, som ikke vedkjenner seg at små laster er noe av det som gjør livet verdt å leve. Selv om de forkorter det.

Thomas Hylland Eriksen

I neste nummer:

- Terapeutisk hypotermi ved hjertestans
- Sekundærprofylakse etter hjerteinfarkt
- Sykdom, rus og selvmord ved dødsfall hos bilførere
- Leger som ruser seg
- Tatovering og tatoveringsvæsker